

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Логуш Леся Геннадіївна

УДК [378.6:61].014.5:061.(043.3)

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Цехмістер Ярослав Володимирович,
проректор з наукового-педагогічної роботи
Національного медичного університету імені
О. О. Богомольця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук
Кристочук Тетяна Євгенівна,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненський державний гуманітарний університет;

кандидат педагогічних наук, доцент
Гуменюк Ольга Михайлівна,
доцент кафедри стоматології дитячого віку
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького.

Захист відбудеться «8» червня 2016 року о 10 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.06 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053 м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул.Маршала Тимошенка, 13-Б).

Автореферат розісланий «4» травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Братко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Здоров'я населення є інтегральним показником суспільного розвитку держави, могутнім фактором формування економічного і людського потенціалів. Саме тому медична освіта займає вагоме місце в освітній політиці кожної країни.

Розвиток медичної освіти в Україні органічно пов'язаний зі змінами, що відбуваються в суспільстві, яке інтегрується в європейський простір і визначає сучасний вектор свого розвитку. В цьому контексті актуальними стають питання вивчення позитивного зарубіжного досвіду розвитку медичної освіти, як складової професійної вищої освіти. Цей науковий пошук сприятиме вдосконаленню системи неперервної медичної освіти, формуванню національного кадрового потенціалу медичної сфери, виведенню її на рівень світових стандартів.

Актуальність розвитку медичної освіти в сучасних умовах підсилюється документами, які регламентують сферу вищої освіти України: Закон України «Про освіту» (1991 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2002 р., 2014 р.), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 рр.» (2002 р.), «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» (2012 р.) та положеннями, які безпосередньо спрямовані на реформування медичної освіти: наказ МОЗ України «Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої медичної та фармацевтичної освіти» (2004 р.), «Про експериментальне впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах III-IV рівнів акредитації у 2004-2010 рр.» (2004 р.), «Програма розвитку вищої медичної освіти до 2015 року».

Загальні стратегії розвитку вищої освіти в освітній політиці Європейського Союзу відображені у документах: «Зона європейської вищої освіти» (Болонська декларація, 1999 р.), «Створення загальноєвропейського простору вищої освіти» (м. Берлін, 2003 р.), «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі» (Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту м. Льовен-ла-Ньов, 2009 р.), рекомендація Європейського Парламенту і Ради 2008/С 111/01 «Про встановлення Європейської кваліфікаційної структури для можливості отримати освіту протягом усього життя» (2008 р.), Будапештсько-Віденська декларація про створення Європейського простору вищої освіти (2010 р.).

Особливе значення при вивченні розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу мають міжнародні документи, які були прийняті безпосередньо і європейськими країнами. В них закладено вихідні концептуальні положення глобальної модернізації медичної освіти: Алма-Атинська декларація (1978 р.), Лісабонська декларація про права пацієнта (1981 р.), Единбурзька декларація (1988 р.), програма ЮНЕСКО «Освіта для всіх протягом усього життя» (1997 р.), «Міжнародні стандарти медичної освіти» (2003 р.).

Медична освіта як предмет наукового дослідження знаходить своє місце у наукових розвідках вітчизняних учених. Зокрема, увага приділялась таким її

аспектам: сучасна філософія освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк); вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на розвиток університетської і професійної освіти в Україні та в Європейському Союзі (Т. Десятов, С. Сисоєва, О. Шовкопляс); тенденції розвитку освітньої політики в європейських країнах (О. Альперн, Н. Вільчинська, Г. Кліщ, О. Копанська); теоретичні засади становлення вітчизняної освітньої політики (В. Журавський, В. Гальперіна); проблеми розвитку освіти упродовж життя (І. Зязюн, О. Огієнко, Л. Сігаєва).

Аналіз наукової літератури дає можливість виокремити дослідження, спрямовані на розвиток медичної освіти в Україні (О. Волосовець, Ю. Поляченко, Г. Пилип), та в країнах Європейського Союзу (Н. Кучумова, В. Майборода, І. Паламаренко) на різних етапах її становлення. Значна кількість досліджень присвячена проблемам якості медичної освіти (М. Банчук, М. Білинська, І. Булах), деонтологічній культурі медичного фахівця (Л. Переймибіда), впливу Болонського процесу на систему медичної освіти (Ю. Вороненко, В. Москаленко, О. Панасенко, А. Підаєв).

Проблемам розвитку медичної освіти в європейських країнах присвячено дослідження зарубіжних науковців: історичний розвиток та сучасний стан функціонування і реформування системи підготовки майбутніх лікарів у Європі (С. Куртоні (S. Curtoni), Б. Гастел (B. Gastel), Р. Дейв (R. Dave); розвиток вищої медичної освіти Австрії (Дж. Голдіє (J. Goldie); особливості розбудови медичної освіти Польщі (А. Яновські (A. Janowski), Д. Дзевуляк (D. Dziewulak), Р. Пахоцінські (R. Pachocinski); реформи підвищення якості у медичній галузі Великої Британії (Дж. Джонстон (J. Johnstone), В. Малінсон (V. Mallinson), С. Тейлор (S. Taylor)).

Аналіз вище зазначених праць свідчить про те, що у педагогічній науці не здійснено цілісного дослідження тенденцій розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу. Поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти цієї проблеми: модернізація медичної освіти відповідно до вимог Болонської декларації у країнах Європейського Союзу; особливості розвитку медичної освіти згідно стандартів Всесвітньої Федерації Медичної Освіти; загальні та пріоритетні тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

Актуальність дослідження обраної проблеми також підсилюється необхідністю подолання суперечностей, що існують у сучасній системі медичної освіти України, а саме між:

- соціальною значущістю медичної освіти у збереженні здоров'я нації та актуалізацією цього питання в освітній політиці України з урахуванням європейських стандартів;
- вимогами до модернізації медичної освіти в Україні відповідно нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення та реалізацією цього процесу в Європейському Союзі;
- вимогами національної системи підготовки майбутніх медичних фахівців та вивченням основних тенденцій розвитку медичної освіти в Європейському Союзі.

Актуальність порушеної наукової проблеми, її недостатня вивченість, не систематизованість об'єктивних вимог до модернізації медичної освіти в Україні відповідно до міжнародних стандартів та процесів в освітній політиці ЄС визначили тему дисертаційного дослідження: **«Тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри безпеки життєдіяльності Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Аналітичне та методологічне забезпечення медико-біологічних аспектів безпеки життя та культури здоров'я у вищих навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0111U001166) та наукової теми Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські освітологічні та методичні засади компетентісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер РК 0110U006274).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №14 від 22.12.2011 р.) та узгоджена у бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 31.01.2012 р.)

Об'єкт дослідження: розвиток медичної освіти в країнах Європейського Союзу.

Предмет дослідження: тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Мета дослідження: дослідити тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття задля модернізації медичної галузі в Україні в контексті євроінтеграційних процесів.

Відповідно до об'єкта, предмета й мети наукового пошуку визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми у педагогічній теорії.
2. Обґрунтувати основні періоди розвитку медичної освіти в Європейському Союзі у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.
3. Виявити тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу на кожному історичному етапі.
4. Визначити напрями використання в Україні досвіду розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

Хронологічні межі дослідження тенденцій розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу охоплюють період з 1950 року до 2014 року. Нижня межа визначається початком формування та створення Європейського Союзу (1950 р.), підписанням Единбурської декларації (1988 р.), як перший крок реформування медичної освіти, створення єдиного європейського простору та освітньої політики, що обумовлене підписанням Лісабонської конвенції (1997 р.) і Болонської декларації (1999 р.). Верхня хронологічна межа дослідження зумовлена сучасними досягненнями у сфері вищої медичної освіти у Європі: розробка нових стандартів вищої медичної освіти («Міжнародні стандарти медичної освіти» (2003 р.)), перехід на ступеневу освіту, мобільність студентів, пропаганда та впровадження безперервного професійного розвитку в систему медичної освіти.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові положення теорії пізнання про єдність педагогічної теорії і практики; діалектичну взаємозумовленість соціально-педагогічних явищ і процесів; освіти і самоосвіти, гуманістичного характеру цих процесів; неперервності, інформатизації освіти; основні методологічні принципи науковості, об'єктивності, цілісності, соціальної зумовленості.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення й висновки щодо: філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк); теорії неперервної професійної освіти і професійно-педагогічного розвитку (Т. Кристопчук, С. Сисоєва, Я. Цехмістер); розвитку освітньої політики Європейського Союзу (О. Альперн, Н. Вільчинська,); становлення національної освітньої політики (В. Журавський, В. Гальперіна); трансформації системи неперервної професійної освіти (Т. Десятов, О. Огієнко, А. Саргасян, М. Степко); реформування змісту медичної освіти в країнах Європейського Союзу (Н. Кучумова, Г. Кліщ, І. Паламаренко); розвитку вітчизняної медичної освіти (Б. Криштопа, О. Волосовець, О. Підаєв, Г. Пилип), розвитку деонтологічної культури в медичній освіті (Л. Переймибіда), впливу глобалізаційних процесів на модернізацію медичної освіти (М. Білинська, В. Москаленко, В. Передерій); впливу Болонського процесу на систему медичної освіти (Ю. Вороненко, О. Панасенко); підвищення якості медичної освіти (М. Банчук, І. Булах).

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань дослідження використано такі методи наукового пошуку: *теоретичні*, які включають різні види аналізу: термінологічний – з метою визначення базових понять дослідження; порівняльно-педагогічний – для дослідження проблеми розвитку медичної освіти України та країн Європейського Союзу; історико-структурний – для вивчення і обґрунтування основних періодів розвитку медичної освіти ЄС; системно-структурний – для виявлення тенденцій розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу; діахронний – для дослідження прогресивних змін у системах медичної освіти європейських країн ЄС та України; порівняння й узагальнення фактичного матеріалу – для визначення напрямів використання прогресивного досвіду європейських країн у розвитку вітчизняної медичної освіти; *емпіричні* – аналіз статистичних даних, опис фактичної інформації, бесіди зі студентами, викладачами і науковцями вищих медичних навчальних закладів з метою конкретизації фактів та положень.

Джерельну базу дослідження становлять:

- *законодавчі акти* в галузі медичної освіти країн Європейського Союзу та рекомендації урядових комісій різних країн Європи;

- *документи європейських і міжнародних організацій* стосовно медичної освіти (ЮНЕСКО – 1987, 1996, 1998, 2001, 2004 рр.; Європейської ради Європейського Союзу (European Council of the European Union) – 1986, 1994, 1995, 1996, 1997 рр.; Організації міжнародного співробітництва і розвитку – 1976, 1994, 1998 рр.; Комісії Європейського Союзу (European Commission of the European Union) – 1987, 1989, 1995, 2004 рр.; Парламенту Європейського Союзу (European Council), комюніке міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу (Прага, 2001 р., Берлін, 2003 р., Берген, 2005 р., Лондон, 2007 р., Льовен та Лювен-Ля-Ньов, 2009 р., Будапешт-

Відень, 2010 р.), Європейської асоціації медичної освіти (European Association for Medical Education European);

- *статистичні збірники з освіти*, видані ЮНЕСКО, Всесвітньою федерацією медичної освіти (ВФМО), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), міжнародними інституціями, котрі на різних історичних етапах регламентували розвиток медичної освіти в світі та в Європі;

- *європейська та світова медична періодика* (British Educational Research Journal, British Medical Journal, Medical Education, Journal of the American Medical Association, The Journal of Continuing Higher Education, The New York Journal of Adult Learning, International Journal of Lifelong Education);

- *основні положення щодо розвитку освіти в Україні*, викладені у законах України «Про освіту» (1991 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), «Національній доктрині розвитку освіти в Україні» (2002 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2012 р.), а також нормативно-правових документах Міністерства освіти і науки України;

- *фонди* Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

- *електронні ресурси* (електронні версії українських та європейських журналів, сайти державних структур);

- *періодичні видання*, матеріали конференцій, присвячених розвитку медичної освіти в Європі та в Україні.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано основні періоди розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу: перший період – формування освітньої політики в медичній галузі (1950-1987); другий період – початок реформування медичної освіти (1988-1997); третій період – модернізації медичної освіти відповідно до вимог Болонського процесу (1998-2003); четвертий період – впровадження ідей неперервної медичної освіти (2004-2014); охарактеризовано тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу в кожному історичному періоді; *виокремлено* пріоритетні тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу (глобалізація освітньої політики ЄС в галузі медичної освіти (прийняття Міжнародних стандартів медичної освіти); підтримка академічної мобільності студентів медичних спеціальностей та професійної мобільності викладачів; встановлення вимог до базової підготовки студентів медичних спеціальностей; розширення клінічного навчання; полікультурність медичної освіти; автономність медичних університетів та університетських клінік; запровадження єдиної мови спілкування (вивчення іноземних мов); акредитація медичних навчальних закладів на рівні держави і на міжнародному рівні; створення єдиного європейського простору медичної освіти для безперервного професійного розвитку медичних фахівців; спрямованість медичної освіти на покращення рівня здоров'я населення); *уточнено* поняття, що характеризують розвиток медичної освіти, як складової професійної освіти в освітній політиці Європейського Союзу та встановлено змістовні зв'язки між поняттями: «професійна освіта», «медична

освіта», «якість освіти», «тенденції розвитку медичної освіти», «освітня політика», які використовуються у вітчизняному та європейському науковому просторі; *удосконалено* навчальну програму з дисципліни «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» для студентів вищих медичних навчальних закладів; *подальшого розвитку* набули наукові положення щодо модернізації медичної освіти в Україні відповідно до тенденцій розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено і впроваджено: методичні рекомендації «Розвиток медичної освіти в контексті вимог європейської освітньої політики» для викладачів і студентів вищих медичних навчальних закладів та науковців, що досліджують проблеми розвитку медичної освіти; матеріалами дослідження збагачено зміст курсів з історії педагогіки та порівняльної педагогіки; запропоновано навчальний модуль за темою «Організація охорони здоров'я в країнах Європейського Союзу» до дисципліни «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» для викладачів і студентів усіх спеціальностей медичного університету.

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі вищих медичних навчальних закладів України, для розробки нових і оновлення існуючих навчальних курсів по вивченню історії медицини та організації охорони здоров'я, в системі післядипломної медичної освіти та під час професійної підготовки викладачів вищих медичних навчальних закладів.

Результати дисертації **впроваджено** в освітній процес Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт впровадження № 10/15-824 від 24.03.2015 р.), Буковинського державного медичного університету (акт впровадження № 30 від 30.04.2015 р.), Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (довідка № 120/3 від 22.06.2015 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 622 від 30.06.2015 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась у формі доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: *міжнародних* – XII Конгрес світової федерації українських лікарських товариств (м. Івано-Франківськ – Київ – Чикаго, 2008), «Науковий прогрес на межі тисячоліть - 2009» (Прага, 2009), «Інтеграція системи безперервної освіти України в Європейський освітній простір: стан, проблеми, перспективи» (Чернівці, 2009), «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів XXI ст.» (Чернівці, 2011), «Scientific horizons» (Sheffield, 2014), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2015), «Актуальні проблеми та перспективи підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах інтеграції України в освітній європейський простір» (Чернівці – Сучава, 2015), «Сучасні парадигми вищої освіти» (Київ, 2015), «Nowy wymiar społeczny kształcenia zawodowego» (Kielce, 2015), «Якість неперервної освіти в умовах євро інтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози» (Київ – Чернівці, 2015); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві» (Чернівці, 2015).

Проведено відкриту лекцію на тему: «Transformation of the Higher Education of Ukraine at the beginning of the XXI century in legislative documents» для студентів та

викладачів Державної вищої школи імені Станіслава Тарновського в Тарнобжегу (Польща).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 22 публікаціях. Серед них: 1 методичні рекомендації, 11 одноосібних наукових статей у фахових виданнях, 2 статті у зарубіжних періодичних виданнях, 8 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 6 додатків та списку використаних джерел (284 найменувань, з них 75 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації – 239 сторінок. Обсяг основного тексту становить 204 сторінок. Дисертація містить 11 таблиць та 1 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; розкрито методологічну, теоретичну основу та джерельну базу; його наукову новизну, теоретичне і практичне значення; наведено дані про впровадження та апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** *«Теоретичні засади розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу»* охарактеризовано базові поняття дослідження; розкрито проблему розвитку медичної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів у педагогічній теорії; подано загальну характеристику освітньої політики Європейського Союзу.

Теоретичний аналіз показав, що поняття «професійна освіта» в Європейському освітньому просторі включає в себе таке поняття, як «медична освіта» і характеризується тим, що у європейському та вітчизняному контексті розглядається як освіта, яка поєднує вільний доступ молоді до вищих навчальних закладів із забезпеченням високої якості освітніх послуг та набуття медичних професійних кваліфікацій для кваліфікованої медичної допомоги населенню і підвищення рівня здоров'я суспільства (Ю. Поляченко).

У дослідженні «якість освіти» розглядається як показник розвитку суспільства і визначається як сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, що надають йому спроможність формувати такий рівень професійної компетентності, який задовольняє потреби громадян, підприємств і організацій, суспільства і держави (І. Булах). Проаналізовані основні чинники, які забезпечують «якість» медичної освіти: наявність системи контролю й оцінювання рівня знань студентів; застосування сучасних інформаційних технологій; відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам; належне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу; стимулювання самостійної роботи студентів; акредитація навчальних закладів та співпраця з провідними зарубіжними фахівцями (В. Ніколаєвський).

Освітня політика розглядається як складова політики держави; форма правління; сукупність пріоритетів і цілей, які забезпечують розвиток держави (В. Журавський). «Тенденція» трактується як напрям розвитку будь-якого процесу

чи явища (В. Даль), тому в дисертації «тенденції розвитку медичної освіти» розглядаються як напрям розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу. Показано, що на формування державної політики в галузі медичної освіти впливають міжнародні організації, які відображають стан, тенденції та перспективи розвитку освіти у світі, потреби суспільства та держав в цілому. Наразі європейський медичний ринок праці потребує як лікарів сімейної медицини, так і кваліфікованих спеціалістів у її вузьких галузях. Тому сучасний вектор освітньої політики Європейського Союзу в медичній галузі спрямовано на формування розвиненого, самодостатнього, етичного, полікультурного та комунікабельного медичного фахівця.

Вивчення проблеми розвитку медичної освіти в контексті європейських інтеграційних процесів у педагогічній теорії показав, що вітчизняні та зарубіжні науковці зосереджуються на висвітленні окремих аспектів розвитку медичної освіти, а саме: проблеми якості медичної освіти, вплив Болонського процесу на систему медичної освіти, розвиток медичної освіти в Україні та в країнах Європейського Союзу на певних етапах її реформування. Однак поза увагою дослідників залишилися тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

У розділі охарактеризовано освітню політику Європейського Союзу. Показано, що в Європі освіта завжди відповідала розвитку суспільства та змінам часу, а Європейський Союз, як міждержавне об'єднання, у процесі свого становлення (1950 р.) сформував принципи економічної стабільності та безпеки, репрезентації національних інтересів на загальноєвропейському рівні. Першим документом, який охопив питання освіти, був Римський договір (1957 р.). У ньому були вперше поставлені такі актуальні завдання перед освітньою галуззю, як: розширення доступу до вищої освіти, підвищення мобільності студентів і викладачів та їх запотребованості на ринку праці, створення довгострокових (безперервних) систем навчання.

Згідно резолюції про співпрацю у сфері освіти (1971 р.) в 1974 році було створено Комітет з освіти, а пізніше Європейський центр розвитку професійної освіти CEDEFOP (Centre Europeen de Developement et Evaluation de la Formation Professionnelle) та Консультативний комітет з питань професійної підготовки (1975 р.). Характерною особливістю європейської освітньої політики стали організація співробітництва між національними освітніми системами та обмін досвідом між ними, а основною функцією – формування загальних пріоритетів і цілей, визначення механізмів співробітництва. У 1980 році створена Європейська освітня інформаційна мережа (European Education Information Network – the Eurydice). Розпочинається обмін студентами, викладачами та учнями, який започаткував реалізацію програми Erasmus (1986 р.) з метою сприяння співпраці між університетами та підтримки мобільності студентів. Програма Tempus (1990 р.) надала можливість зміцнити трансєвропейську схему співробітництва в медичній освіті. Було започатковано процес навчання впродовж усього життя після опублікування Європейською комісією документу: «Економічне зростання, конкурентоспроможність, зайнятість» (1996 р.), в якому визначено основну мету і механізм її досягнення.

Вагомий вплив на розвиток вищої освіти відіграло укладення Шенгенської угоди про вільне (безвізове) пересування людей у межах Європейського Союзу (1997 р.), що дало поштовх до зближення та уніфікації навчальних закладів, мобільності студентів та викладачів, прогресивному розвитку інтернаціональних програм у сфері професійної освіти. У Сорбонській декларації (1998 р.) було вперше затверджено пріоритети у створенні «відкритого європейського простору для вищої освіти». Його розбудові покликана сприяти Європейська мережа гарантії якості у вищій освіті (European Network for Quality Assurance in Higher Education – ENQA) (2000 р.), основними завданнями якої стали: обмін інформацією та поширення позитивного досвіду; експертне оцінювання та консультування з питань гарантування якості освіти на прохання країн-членів Європейського Союзу та міжнародних організацій; встановлення і підтримка контактів з міжнародними експертними організаціями.

У розділі показано, що поява таких вагомих документів засвідчує те, що у кінці минулого століття в країнах Європейського Союзу склалось чітке розуміння значення освіти і необхідності її реформування як ключового чинника у розвитку державної освітньої політики європейської співдружності.

У **другому розділі** *«Тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу (друга половина ХХ початок ХХІ ст.)»* обґрунтовано основні періоди розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу; досліджено формування освітньої політики Європейського Союзу з медичної освіти; проаналізовано основні принципи реформування медичної освіти відповідно до Единбурзької декларації; висвітлено розвиток медичної освіти відповідно до вимог Болонського процесу; охарактеризовано утвердження міжнародних стандартів медичної освіти та пріоритетних тенденцій розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

У процесі дослідження обґрунтовано періоди розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу. Основними критеріями запропонованої періодизації стали: соціально-економічні (економічно розвинута держава створює необхідні умови для формування високого рівня життя і здорового людського капіталу); суспільно-політичні (об'єднання європейських держав у співдружність спонукає до розробки та створення єдиної європейської освітньої політики на всіх рівнях розвитку); соціокультурні (конкурентоспроможність майбутнього медичного фахівця надає можливість працювати у різних країнах, спілкуватись і допомагати людям різного політичного, релігійного спрямування та національності, що формує у нього полікультурність та стимулює до вивчення іноземних мов для розуміння і спілкування з пацієнтами та колегами); соціально-історичні (історичні передумови розвитку суспільства спонукають до прогресивної наукової діяльності у медичній галузі та формування новітньої освітньої політики в медичній освіті).

Відповідно до визначених критеріїв виділено чотири періоди розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу: 1) формування освітньої політики в медичній галузі (1950-1987 рр.); 2) початок реформування медичної освіти (1988-1997 рр.); 3) модернізація медичної освіти відповідно до вимог Болонського процесу (1998-2003 рр.); 4) впровадження ідей неперервної медичної освіти (2004-2014 рр.). Розмежування даних періодів було здійснено на основі

законодавчо-правової бази, спрямованої на розвиток медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

Перший період бере свій початок з моменту заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) (1950 р.) і укладення першої угоди про мобільність лікарів (1965 р.) між п'ятьма європейськими країнами. Європейські країни почали об'єднуватись у різних галузях економіки для формування спільного ринку праці та зони вільної торгівлі. Було створено Європейський союз медичних фахівців (European Union of Medical Specialists (UEMS)) (1962 р.), який брав активну участь у підвищенні якості системи охорони здоров'я ЄС. У подальшому підписано Європейську угоду про медсестринську освіту (1968 р.) між Данією, Францією, Німеччиною, Грецією та Великобританією, що встановила функціональні вимоги до медичних сестер загального профілю, умови вступу до сестринських шкіл, тривалість та зміст теоретичного і практичного навчання. Створено Постійний комітет медичних сестер (1971 р.), який розробив директиви – Директива 77/452/ЄЕС (1977 р.), що визначила адміністративні положення до діяльності медичної сестри; Директива 80/154/ЄЕС (1980 р.) надала рекомендації стосовно організації діяльності акушерок та визнання їх дипломів.

У 1975 році була підписана Директива про вільне переміщення лікарів і первісне визнання їхніх дипломів та сертифікатів. Через чотири роки заснована асоціація медичних вузів у Європі Association of Medical Schools in Europe (AMSE) – для обміну досвідом у галузі медичної освіти, наукових досліджень та управління. Створено Консультативний комітет з питань медичної підготовки, що забезпечував розробку стандартів базової і післядипломної медичної підготовки в Європейському Союзі та забезпечував двосторонній зв'язок між європейськими медичними організаціями, університетами, національними урядами. В цей період розроблялись та запроваджувались програми Erasmus (1986 р.), Tempus, що сприяли вільному переміщенню студентів і освоєнню нових медичних знань.

Основними тенденціями у розвитку медичної освіти в період формування освітньої політики європейських країн у середині ХХ століття стали: співробітництво між національними системами медичної освіти, забезпечення конкурентоспроможності держави на ринку праці, сприяння академічній мобільності студентів медичних спеціальностей та професійної мобільності лікарів, впровадження освітньої інформаційної мережі в медичну освіту для оновлення навчальних програм.

Аналіз розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу у 1988-1997 рр. характеризується підписанням документу – Велика Хартія Університетів (1988 р.), що зобов'язав європейські держави розширити автономність університетів для випереджального розвитку освіти. Початком трансформації медичної освіти стало підписання Единбурзької декларації (1988 р.), що виокремила основні напрямки, в яких необхідно проводити реформи: приведення змісту медичної освіти у відповідність із сучасними потребами суспільства; відбір абітурієнтів як за інтелектуальними, так і за іншими професійними якостями; активне навчання впродовж усього життя; досягнення професійної компетентності; інтеграція науки і клінічної практики; розроблення та запровадження етичного кодексу лікаря; нерозривна співпраця теоретичної

медицини (медичної освіти) з практичною (клінічна практика); збалансована підготовка лікарів різної спеціалізації залежно від суспільних потреб.

Європейський Консультативний комітет з питань медичної підготовки, орієнтуючись на загальноосвітні тенденції регулювання розвитку медичної освіти, підготував рекомендації щодо підвищення якості та ефективності медичної освіти, які були підтримані директивою 93/16/ЕЕС. У цьому документі зазначалось, що метою програми додипломного навчання є забезпечення формування відповідних знань, навичок, відносин та етичних цінностей. Саме «Докторською директивою» (1993 р.) були чітко окреслені вимоги до лікарів з відповідними характеристиками компетенції, визнанням медичної кваліфікації, дотримання вимог щодо зарахування дипломів у будь-якій з країн Європейського Союзу. В даній Директиві зафіксовано мінімальний період професійної підготовки та визнання 52 медичних спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих медичних навчальних закладах європейських країн. У 1997 році було прийнято програму «Освіта для всіх протягом усього життя» (ЮНЕСКО), яка розглядається як важливий етап у розвитку вищої освіти і неперервної медичної освіти.

Даний період характеризується розвитком освітньої політики у двох напрямках: перший – створення умов для реформування загальної освітньої політики європейського спів товариства через реалізацію змін в освітніх програмах, адаптація кваліфікаційних рівнів та систем оцінювання, поширення міжнародних зв'язків, моніторингу та оцінювання якості національних освітніх систем, обмін досвідом, тощо; другий – стимулювання та трансформація кожної національної освітньої системи європейських країн в умовах посилення процесів глобалізації.

Отже, тенденціями розвитку медичної освіти в 1988-1997 рр. стали: реорганізація системи охорони здоров'я; визначення організаційних рівнів, підвищення ролі професійної орієнтації, тривалості професійної підготовки; впровадження медичної етики, деонтології у навчальний процес; безвізове переміщення студентів та фахівців медичних спеціальностей; розширення автономності медичних університетів; доступність і відкритість медичної освіти.

Аналіз розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу у період модернізації медичної освіти відповідно до вимог Болонського процесу (1998-2003 рр.) засвідчив важливість Сорбонської декларації (1998 р.), як відправної точки у подоланні суттєвих відмінностей між національними системами освіти, створенні відкритого європейського простору вищої освіти та пріоритетності університетів у підвищенні європейського культурного потенціалу. Болонська декларація (1999 р.) прагнула зробити європейську освіту конкурентоспроможною у світовому вимірі. Основними принципами даного процесу є: дворівнева система підготовки (бакалавр, магістр); система перезарахування залікових одиниць студентам (кредити ECTS); система мобільності студентів і викладачів; система гарантування якості підготовки; створення Зони Європейської вищої освіти та наукових досліджень.

Встановлено, що медична освіта стала аутсайдером у Болонському процесі. Причина в тому, що у світі є тільки один рівень кваліфікації – лікар. Саме ця кваліфікація дає право на післядипломну підготовку та отримання ліцензії (сертифікату) лікаря на самостійну медичну практику. Аналіз навчальних планів

медичних факультетів країн ЄС показує, що всі вони мають 240 кредитів ECTS, орієнтовані на кредитно-модульну систему організації навчального процесу, відсутня спеціалізація на додипломному етапі навчання – всі навчаються на медичному факультеті. Тому необхідно пам'ятати, що принципи Болонського процесу є тільки дороговказами і спрямовують на загальні зміни в освіті. Саме тому на міжнародній конференції ректорів європейських медичних навчальних закладів (Берлін, 2008 р.) розглянуто питання необхідності у консультуванні студентів медичних спеціальностей щодо Болонського процесу. Академічна мережа медичної освіти в Європі (Academic Network for Medical Education in Europe (MEDINE)) почала займатися впровадженням Болонського процесу в медичну освіту Європейського Союзу. Також дана організація розробляє і впроваджує через Інтернет-ресурси навчальні курси по вивченню іноземних мов (англійська, французька, іспанська та німецька мови) як можливість запровадження єдиної мови спілкування в медичній освіті.

Відповідно до вимог Болонської декларації тенденціями розвитку медичної освіти в третьому періоді стали: пріоритетність у створенні відкритого європейського простору для медичної освіти, реформування змісту медичної освіти (оновлення навчальних планів та програм підготовки лікарів, медикоорієнтованість базових дисциплін), підвищення якості медичної освіти (взаємне визнання медичних спеціальностей та дипломів), впровадження ступеневої освіти у вищих медичних навчальних закладах (бакалавр, магістр, доктор філософії).

Аналіз розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу в період 2004-2014 рр. засвідчив те, що відповідаючи на потребу переорієнтації та реформування медичної освіти й розвиваючи свій проект «Міжнародні стандарти медичної освіти», ВФМО (WFME) у 2000 році розробила стандарти додипломної медичної освіти та рекомендації щодо їхнього застосування – «Міжнародні стандарти базової (додипломної) медичної освіти» (International Standards in Basic Medical Education), а триплет стандартів був затверджений в 2003 році. Таким чином було охоплено не тільки базову медичну освіту (мінімум 6 років або 5500 годин навчання у вищих медичних навчальних закладах), але й післядипломну медичну освіту (від 2 до 10 років, з отриманням ліцензії на самостійну медичну практику) та безперервний професійний розвиток лікаря (30-40 років трудової діяльності лікаря). Створено Європейську Раду з акредитації медичної освіти (European Accreditation Council for Continuing Medical Education (EACCME)) (2000), яка розробила європейську систему акредитації лікарів всіх спеціальностей в процесі навчання впродовж життя. В цей період Міжнародна рада акредитації медичної освіти (Task Force on Accreditation in Medical Education) розробили стандарти оцінювання медичних навчальних закладів. Розроблено систему кваліфікаційних норм, спеціальностей, терміни навчання студентів різних медичних спеціальностей та підготовку майбутніх лікарів в інтернатурі (Директива 2005/36/ЄС «Про визнання професійних кваліфікацій» (2005 р.)), що сприяло інтернаціональній академічній мобільності студентів. Група міжнародних експертів з безперервної медичної освіти та безперервного професійного розвитку (Rome Continuing Medical Education/Continuing Professional Development (CME/CPD) Group) (2003 р.) працювала над підвищенням якості, доступності та акредитації безперервної

медичної освіти. Створення Європейської мережі гарантії якості у вищій освіті та стандартів якості (European quality assurance standards and guidelines (ESG)) (2005 р.) дало можливість закласти єдині вимоги щодо забезпечення якості освіти в зоні європейського освітнього простору. В країнах Європи також були прийняті важливі національні програми щодо забезпечення безпеки пацієнтів (National Program for Patient Safety) (2013 р.), які працювали над рекомендаціями по профілактиці інфекційних захворювань, лікуванню наркотично залежних людей, захисту психічно хворих пацієнтів, контролю якості фармацевтичних препаратів та ін., для підтримки безпеки пацієнтів, таким чином реалізуючи європейську державну політику по забезпеченню та підвищенню рівня здоров'я населення.

Аналіз нормативних документів дав можливість виділити тенденції реформування медичної освіти в країнах Європейського Союзу в період впровадження ідей неперервної медичної освіти (2004-2014 рр.), ними стали: створення єдиного простору медичної освіти, як складової європейського простору вищої освіти, неперервність медичної освіти, спрямованість медичної освіти на покращення рівня здоров'я населення.

Дослідження тенденцій розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу дає підстави констатувати, що перше десятиліття XXI століття засвідчило, що воно активно розвивається в напрямі демократизації, глобалізації та людино-орієнтованої політики розвитку суспільства.

Під час дослідження розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу було виявлено тенденції розвитку медичної освіти на кожному з історичних періодів, а також виокремлено пріоритетні тенденції розвитку медичної освіти.

Пріоритетними тенденціями розвитку сучасної медичної освіти стали: глобалізація освітньої політики ЄС в галузі медичної освіти (прийняття Міжнародних стандартів медичної освіти); підтримка академічної мобільності студентів медичних спеціальностей та професійної мобільності лікарів і викладачів; встановлення вимог до базової підготовки студентів медичних спеціальностей; розширення клінічного навчання; полікультурність медичної освіти; автономність медичних університетів та університетських клінік як бази підготовки лікарів і медичних сестер; запровадження єдиної мови спілкування (вивчення іноземних мов); акредитація медичних навчальних закладів на рівні держави і на міжнародному рівні; створення єдиного європейського простору медичної освіти для безперервного професійного розвитку медичних фахівців; спрямованість медичної освіти на покращення рівня здоров'я населення.

У **третьому розділі** *«Використання досвіду освітньої політики Європейського Союзу в системі медичної освіти України»* охарактеризовано розвиток медичної освіти в Україні за роки незалежності; проаналізовано перспективні напрями використання досвіду освітньої політики Європейського Союзу в галузі медичної освіти України.

Медична освіта за роки незалежності України розвивалась у контексті вищої освіти. У 90-х роках Міністерство охорони здоров'я України почало працювати над основними принципами і конкретними заходами щодо реформування національної системи вищої медичної школи і наближення її до європейських стандартів.

Зокрема, було збільшено обсяг самостійної роботи студентів, скорочено до двох (замість чотирьох) кількість медичних факультетів, здійснено перехід на півтора-трьохрічну інтернатуру. Згодом були затверджені нові навчальні програми підготовки «молодших спеціалістів» (1994 р.), «спеціалістів» (1995 р.). «Програма розвитку медичної освіти в Україні на період 1993 – 2002 рр.» передбачала роботу над підвищенням рівня професійної орієнтації серед молоді, підготовки молодших спеціалістів на базі нових навчальних закладів (медичних коледжів), спеціалізацію в інтернатурі за базовими лікарськими спеціальностями терміном 2-4 роки з державною атестацією, організацію магістратури з основних лікарських спеціальностей для лікарів-спеціалістів і талановитої молоді, які виявляли схильність до наукової роботи.

На четвертому саміті країн-учасниць Болонського процесу (2005 р.) Україна офіційно оформила свій вступ до Болонського процесу. Це стало основою державної освітньої політики в реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України у Європейський політичний, економічний, правовий, культурно-освітній і науково-технічний простір.

На основі теоретичного аналізу з'ясовано, що основними тенденціями модернізації медичної освіти України стали: прийняття порівнюваної системи ступенів; прийняття узгодженого з країнами-членами Болонського процесу додатка до диплома; забезпечення освіти впродовж усього життя; запровадження кредитно-модульної системи (системи кредитних одиниць) – ECTS (European Community Course Credit Transfer System) – європейської системи залікових одиниць, що спрощує процедуру визначення академічної різниці при переведенні студентів до інших університетів, зокрема й в інші європейські країни, полегшує міжнародну співпрацю, наприклад, у рамках програм Європейського Союзу TEMPUS, ERASMUS. Таким чином було запроваджено розгалужену систему підготовки та перепідготовки, заснованої на інтегрованих навчальних планах, і узгодженої системи кредитів з визнанням дипломів і сертифікатів у системі школа – університет – післядипломне навчання для підвищення рівня якості медичної освіти. Створена й активно розвивається державна система акредитації, ліцензування й атестації навчальних закладів, випускників та медичних фахівців.

Сучасна вітчизняна освітня політика базується на прагненні досягти європейського рівня якості й утвердитися в освітньому просторі Європи. Для її подальшого розвитку Україна повинна вирішити декілька освітніх проблем: політичні – спрямованість розвитку освітньої галузі на європейську освітню політику; правові – удосконалення освітньої нормативно-правової бази та розвиток державно-громадського управління освітою; інформаційні – забезпечення доступу для всіх до новітніх розробок в освіті та науці; суспільні – надання якісних освітніх послуг і якісного моніторингу, відповідність європейським стандартам освіти; ресурсні – достатнє фінансування розвитку освітньої системи.

Порівняльний аналіз розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу дав підстави виокремити напрями використання європейського досвіду у розвитку медичної освіти України: розробка нових навчальних планів та програм; впровадження і постійне вдосконалення системи

медичних ліцензійних іспитів «Крок» як інструменту зовнішнього оцінювання МОЗ України; створення і запровадження Галузевих стандартів вищої медичної освіти; видача додатка до диплома міжнародного зразка, що сприяє адаптації національної системи вищої освіти до єдиного європейського освітнього стандарту; впровадження безперервного професійного розвитку згідно міжнародних стандартів медичної освіти.

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу показав, що комплексне вивчення цієї проблеми здійснено в таких напрямках: історичний розвиток медичної освіти у вищих навчальних закладах в європейських країнах; вплив державної політики та глобалізаційних процесів на розвиток медичної освіти. Відзначено, що потреба у модернізації медичної освіти як у європейських країнах, так і в Україні зумовлена сукупністю взаємопов'язаних чинників: світові тенденції розвитку системи професійної підготовки медичних кадрів (стандартизація та універсалізація; подолання відставання у реформуванні медичної галузі від суспільного розвитку та науково-технічного прогресу; гуманізація; полікультурність; орієнтація на медико-санітарні потреби); вплив європейської політики у сфері вищої освіти, спрямованою на гармонізацію національних систем вищої освіти, та розбудовою системи охорони здоров'я (зростання значення первинної охорони здоров'я, пріоритетність профілактики захворювань перед лікуванням, пропаганда здорового способу життя тощо) і медичної освіти.

Вивчення проблеми розвитку медичної освіти у педагогічній теорії уможливило конкретизувати основні поняття дослідження, а саме: «професійна освіта», «медична освіта», «якість освіти», «тенденції розвитку медичної освіти», «освітня політика».

2. Обґрунтовано періодизацію розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: 1) формування освітньої політики в медичній галузі (1950-1987); 2) початок реформування медичної освіти (1988-1997); 3) модернізація медичної освіти відповідно до вимог Болонського процесу (1998-2003); 4) впровадження ідей неперервної медичної освіти (2004-2014). В основу визначення періодів розвитку медичної освіти покладені такі критерії: соціально-економічні, суспільно-політичні, соціокультурні, соціально-історичні передумови розвитку європейських країн та їх систем освіти.

Охарактеризовано особливості кожного періоду розвитку медичної освіти, зроблено висновок щодо послідовності, пріоритетності, підвищення якості, постійної державної уваги до проблем медицини та соціальної значущості розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

3. Виявлено тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу в межах кожного історичного періоду: 1) у 1950-1987 роках – співробітництво між національними системами медичної освіти, забезпечення

конкурентоспроможності держави на ринку праці, сприяння академічній мобільності студентів медичних спеціальностей та лікарів, впровадження освітньої інформаційної мережі в медичну освіту для оновлення навчальних програм; 2) у 1988-1997 роках – реорганізація системи охорони здоров'я та реформування медичної освіти (визначення організаційних рівнів; підвищення ролі професійної орієнтації; тривалість професійної підготовки майбутніх лікарів-інтернів), впровадження медичної етики та деонтології у навчальний процес, безвізового пересування студентів та фахівців медичних спеціальностей, розширення автономії медичних університетів, доступність і відкритість медичної освіти; 3) у 1998-2003 роках – реформування змісту освіти (оновлення навчальних планів та програм підготовки майбутніх лікарів, медикоорієнтованість базових наук), підвищення якості медичної освіти, впровадження ступеневої освіти у вищих медичних навчальних закладах; 4) у 2004-2014 роках – створення єдиного простору медичної освіти як складової європейського простору вищої освіти, неперервність медичної освіти і її спрямованість на покращення рівня здоров'я населення.

Встановлено, що пріоритетними тенденціями розвитку сучасної медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу є: глобалізація освітньої політики ЄС в галузі медичної освіти (прийняття Міжнародних стандартів медичної освіти); підтримка академічної мобільності студентів медичних спеціальностей та професійної мобільності викладачів; встановлення вимог до базової підготовки студентів медичних спеціальностей; розширення клінічного навчання; полікультурність медичної освіти; автономність медичних університетів та університетських клінік; запровадження єдиної мови спілкування (вивчення іноземних мов); акредитація медичних навчальних закладів на рівні держави і на міжнародному рівні; створення єдиного європейського простору медичної освіти для безперервного професійного розвитку медичних фахівців; спрямованість медичної освіти на покращення рівня здоров'я населення.

4. Визначено напрями використання в Україні досвіду розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу, а саме: підвищення уваги держави до проблеми розвитку медичної освіти; спрямованість на підготовку висококваліфікованого медичного фахівця, який відповідає сучасному рівню підготовки і вимогам суспільства; введення якісно нової організації навчального процесу за європейським зразком; організація наукових досліджень і клінічної практики, які взаємодоповнюються, трансформуються та розвиваються у напрямі збереження здоров'я нації; формування загальнолюдських цінностей, морально-етичної та правової культури фахівців медичної галузі; запровадження системи неперервної медичної освіти.

Акцентовано на позитивних змінах, які відбуваються сьогодні в межах модернізації медичної освіти України як невід'ємної частини розвитку національної освіти та системи охорони здоров'я держави. Запроваджено Галузеві державні стандарти вищої медичної освіти, модернізовано зміст навчання за кваліфікаційними вимогами медичних спеціальностей, які визнаються не лише в Україні, а й у країнах Європейського Союзу; затверджено перелік спеціальностей та терміни навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих

навчальних закладів; удосконалюється система сертифікації та ліцензування професійної діяльності лікарів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів дослідження проблеми розвитку медичної освіти в Європейському Союзі. Перспективними для наукового пошуку є питання полікультурного розвитку медичної освіти в країнах Європейського Союзу, аналіз підготовки магістрів і докторів наук в галузі медицини, організації післядипломної медичної освіти в державах Європейського Союзу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Логуш Л. Г. Розвиток медичної освіти в контексті вимог європейської освітньої політики / Л. Г. Логуш. – Чернівці, Видавничий дім «Родовід», 2015. – 36 с.
2. Логуш Л. Г. Періодизація становлення і розвитку медичної освіти в Україні / Леся Логуш // Науковий вісник ЧНУ. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – 2007. Вип. 362. – С. 107 – 111.
3. Логуш Л. Г. Трансформація системи медичної освіти в Україні / Леся Логуш // Науковий вісник ЧНУ. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – 2008. Вип. 419. – С. 90 – 95.
4. Логуш Л. Г. Організація та впровадження кредитно-модульної системи в організації навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах України / Леся Логуш // Науковий вісник ЧНУ. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – 2009. Вип. 470. – С. 64 – 69.
5. Логуш Л. Г. Особливості функціонування системи вищої медичної освіти в країнах Європи та в Україні / Леся Логуш // Науковий вісник ЧНУ. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – 2010. Вип. 516. – С. 79 – 85.
6. Логуш Л. Г. Етапи розвитку вищої освіти в законодавчих документах / Леся Логуш // Науковий вісник ЧНУ. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – 2011. Вип. 574. – С. 94 – 99.
7. Логуш Л. Г. Перспективні напрямки розвитку медичної освіти в ХХІ столітті / Леся Логуш // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук. – метод. журн. – 2012. – Вип. 3-4. – С. 132 – 139.
8. Логуш Л. Г. Національна освітня політика та напрями розвитку медичної освіти / Леся Логуш // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук. – метод. журн. – 2012. – Вип. 3-4. – С. 15 – 19.
9. Логуш Л. Г. Професійна орієнтація – формування усвідомленого вибору професії / Леся Логуш // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук. – метод. журн. – 2013. – Вип. 3-4. – С. 90 – 93.
10. Логуш Л. Г. Перспективні напрями розвитку медичної освіти в Україні / Леся Логуш // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 3. – С. 117 – 123.
11. Логуш Л. Г. Міжнародні стандарти медичної освіти / Леся Логуш // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 2. –

C. 100 – 103.

12. Логуш Л. Г. Актуальність освітньої політики в медичній освіті / Леся Логуш // Клінічна анатомія та оперативна хірургія : наук.-практ. мед. журн. – 2014.- Том 13, вип. 3. – С. 73 – 74.

13. Lohush L. International standards of medical education: the significance of medicine improvement / Lohush L. // Nauka I Studia – № 12. Sp.z.o.o. «Nauka i Studia», 2014. – P. 29 – 33.

14. Lohush L. Transformation of the Higher Education of Ukraine at the beginning of the XXI century in legislative documents / Lohush L. // Kształcenie zawodowe w perspektywie wspolczesnych uwarunkowan / pod red. M. Krawczyk-Dlicharskiej, J. Miko-Giedyk, S. Kowalskiego. – Kielce, 2015. – P. 115 – 122.

15. Логуш Л. Г. Проблеми медичної освіти в контексті Болонського процесу/ Леся Логуш // XII Конгрес світової федерації українських лікарських товариств: зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф., (25-28 вересня 2008р.). – Івано-Франківськ – Київ – Чикаго, 2008. – С. 554.

16. Логуш Л. Г. Актуальність самоосвіти студентів у вищих медичних навчальних закладах / Леся Логуш // Науковий прогрес на межі тисячоліть: зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф., (27.05-05.06.2009р.). – Прага: Publishing House "Education and Science" s.r.o., 2009. – С. 36 – 38.

17. Логуш Л. Г. Порівняльний аналіз системи медичної освіти України та Франції / Леся Логуш // XIII Конгрес світової федерації українських лікарських товариств: зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф., (01-03 жовтня 2010р.), – Львів, 2010. – С. 726.

18. Логуш Л. Г. Перші кроки реформування медичної освіти / Леся Логуш. // Materials of the X International scientific and practical conference, «Scientific horizons» – Volume 7. Pedagogical sciences. Physical culture and sport. Sheffield. Science and education LTD, 2014 – С. 7 – 9.

19. Логуш Л. Г. Поняття «якість» в компетенції розвитку вищої медичної освіти / Леся Логуш // Сучасні парадигми вищої освіти: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції – Київ, КМУ УАНМ, 2015. – С. 79 – 81.

20. Логуш Л. Г. Сучасні тенденції вищої освіти: поняття та визначення / Леся Логуш // Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2015. – С. 67 – 69.

21. Логуш Л. Г. Актуальність якості неперервної освіти / Леся Логуш // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози: міжнародна науково-практична конференція. – Чернівці, 2015. – С. 1121 – 14.

22. Логуш Л. Г. Управління освітою: актуальність та перспективи / Леся Логуш // Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини: матеріали науково-практичних конференцій. – Чернівці, 2015. – С. 98 – 101.

Логуш Л. Г. Тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2016.

У дисертації досліджено й проаналізовано тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу; розкрито зміст базових понять дослідження; здійснено періодизацію та обґрунтовано основні періоди розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу; проаналізовано законодавчо-нормативну документацію Європейського Союзу та міжнародних організацій щодо розвитку медичної освіти; виявлено тенденції розвитку медичної освіти в кожному історичному періоді та виокремлено пріоритетні тенденції розвитку сучасної медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу.

У процесі дослідження проаналізовано напрями модернізації медичної освіти в Україні; окреслено перспективні напрями використання досвіду Європейського Союзу у вітчизняній освітній політиці у розвитку медичної освіти України.

Ключові слова: медична освіта, неперервна медична освіта, тенденції розвитку медичної освіти, освітня політика Європейського Союзу, стандарти медичної освіти, якість медичної освіти.

Логуш Л. Г. Тенденции развития медицинского образования в образовательной политике Европейского Союза. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04. – Теория и методика профессионального образования. – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2016.

В диссертации исследованы и проанализированы тенденции развития медицинского образования в образовательной политике Европейского Союза; раскрыто содержание базовых понятий исследования; осуществлена периодизация и обоснованно периоды развития медицинского образования в образовательной политике Европейского Союза; проанализировано законодательно-нормативную документацию Европейского Союза и международных организаций по развитию медицинского образования; выявлены тенденции развития медицинского образования на каждом историческом периоде и выделены тенденции развития современного медицинского образования. Анализ этапов развития образовательной политики в странах Европейского Союза позволил выделить приоритетные тенденции: глобализация образовательной политики ЕС в области медицинского образования; поддержка академической мобильности студентов медицинских специальностей и профессиональная мобильность преподавателей и врачей; реформирование медицинского образования (установление требований к базовой подготовке студентов медицинских специальностей, расширение клинического обучения); автономность медицинских университетов и университетских клиник как базы подготовки врачей и медицинских сестер; углубление процессов поликультурности в медицинском образовании и введение единого языка общения (изучение иностранных языков); повышение качества медицинского образования (аккредитация медицинских учебных заведений); создание единого пространства

медицинского образования; непрерывное профессиональное развитие врача; совершенствование медицинского образования, направленного на улучшение уровня здоровья населения. Отслежены изменения в образовательной политике Европейского Союза как элемента глобализации области образования. Доказано, что страны Европы реформируют национальные системы образования под прямым влиянием мировых тенденций развития образования и используют для создания законодательной базы международные стандарты и декларации.

В процессе исследования определены предпосылки реформирования медицинского образования в Украине, которые нацелены на то, чтобы национальная политика в отношении непрерывного медицинского образования осуществлялась с учетом мировых тенденций развития образования в течение жизни, социально-экономических, технологических и социокультурных изменений. Сделан сравнительный анализ модернизации медицинского образования в Украине и в Европейском Союзе, где отображается то, что приоритетная роль медицинского образования всегда инновационно развиваться для обеспечения общечеловеческих ценностей, а не только для экономической выгоды. Раскрыта сущность и содержание нормативно-правового обеспечения; намечены перспективные направления использования опыта Европейского Союза в государственной образовательной политике для развития медицинского образования Украины.

Ключевые слова: медицинское образование, непрерывное медицинское образование, тенденции развития медицинского образования, образовательная политика Европейского Союза, стандарты медицинского образования, качество медицинского образования.

Logush L. H. Trends in medical education in the educational policy of the European Union. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04. – Theory and Methods of Professional Education. – Borys Grinchenko Kyiv University. – Kiev, 2016.

The thesis investigated and substantiated the main trends in the development of medical education in the educational policy of the European Union; periodization and implemented a reasonable period of medical education in the European Union. An analysis of the stages of development of educational policy in Europe possible to identify common trends: access to higher education, democracy in education management, increasing the number of students and mobility, increasing the duration of training - "Lifelong Learning - Life Long Education», constant updating of curricula and programs, the modernization of means and methods of training, competition between schools, not only locally but also internationally. It analyzed the legal and regulatory documents of the European Union and international organizations on the development of medical education that has shown a gradual weakening of centralized control of the medical industry with the introduction of new, more flexible mechanisms of state control of the quality of training of health professionals, particularly external and internal accreditation of higher medical schools. Tracked changes in the educational policy of the European Union as part of globalization in education. It is proved that Europe will reform the national education system under the

direct influence of global trends in the development of education and used to create the legal framework of international standards and declarations.

The study identified the preconditions of reforming medical education in Ukraine, which aim to ensure that national policies on continuous education take into account the global trends in the development of education throughout life, socio-economic, technological and socio-cultural changes. The comparative analysis of the modernization of medical education in Ukraine and in the European Union, which shows that the priority role of medical education has always innnovatsiyno developed for human values, and not just for economic gain. The essence and content of regulatory support; identified promising areas using the experience of the European Union in the state's educational policy and the development of medical education in Ukraine.

Keywords: medical education, continuing medical education, trends in the development medical education, education policy of the European Union, standards in medical education, quality of medical education.